

READING AND LEARNING THROUGH CRITICAL THINKING

Durbek Mamatqulov¹

Qurbonali Salimjonov²

Feruza Raxmatova³

Tashkent State Technical University named after Islam Karimov

DOI: 10.5281/zenodo.17544753

Article History	Abstract
Received: 10.09.2025 Accepted: 06.11.2025	This article explores the concept of learning through critical thinking. The main goal of the topic is to highlight the essence, significance, and role of critical thinking in the educational process. Critical thinking helps students analyze information, evaluate evidence, draw conclusions, and make independent decisions. This approach makes the learning process more active, turning students from passive recipients of knowledge into active researchers. As a result, teaching becomes more effective, and students develop creativity and logical reasoning skills. This article can be useful for students and independent learners.

Keywords: Critical thinking, learning, independent thinking, analytical thinking, logical reasoning, analysis and synthesis, evaluation of evidence, conclusion, independent decision-making, educational process, active learner, creativity, cognitive skills, reflection, problem-based learning, information analysis, research-based learning, teaching effectiveness, exchange of ideas, innovative pedagogy.

This is an open access article under the Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ru>)

¹ Tashkent State Technical University named after Islam Karimov, Tashkent, Uzbekistan

² Tashkent State Technical University named after Islam Karimov, Tashkent, Uzbekistan

³ Tashkent State Technical University named after Islam Karimov, Tashkent, Uzbekistan

TANQIDIY FIKRLASH ORQALI O'QIB-O'RGANISH

KALIT SO'ZLAR/
КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА:

Tanqidiy fikrlash, o'qib-o'rganish, mustaqil fikrlash, analitik tafakkur, mantiqiy mushohada, tahlil va sintez, dalillarni baholash, xulosa chiqarish, mustaqil qaror qabul qilish, ta'lim jarayoni, faol o'quvchi, ijodkorlik, kognitiv ko'nikmalar, refleksiya, muammoli ta'lim, axborotni tahlil qilish, tadqiqotga yo'naltirilgan o'qish, o'qitish samaradorligi, fikr almashish, innovatsion pedagogika

ANNOTATSIYA/ АННОТАЦИЯ

Ushbu maqola, tanqidiy fikrlash orqali o'qib-o'rganish haqida yoritilgan. Mavzuning asosiy maqsadi tanqidiy fikrlash orqali o'qib-o'rganishning mohiyati, ahamiyati va ta'lim jarayonidagi o'rni yoritiladi. Tanqidiy fikrlash o'quvchilarga axborotni tahlil qilish, dalillarni baholash, xulosalar chiqarish va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Mazkur yondashuv o'qish jarayonini faollashtirib, o'quvchini passiv bilim oluvchidan faol tadqiqotchiga aylantiradi. Shu orqali o'qitish samaradorligi ortadi, o'quvchilarda ijodkorlik va mantiqiy mushohada yuritish qobiliyatlari rivojlanadi. Ushbu maqoladan erkin izlanuvchilar va talabalar foydalanishlari mumkin.

Hozirgi davrda ta'lim tizimi oldida turgan asosiy vazifalardan biri – mustaqil, mantiqan fikrlaydigan, muammolarni tahlil qilib, o'z qarorini asosli ravishda qabul qila oladigan shaxsni tarbiyalashdir. Shu nuqtai nazardan, tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan ta'lim yondashuvlari alohida ahamiyat kasb etadi. **Tanqidiy fikrlash orqali o'qib-o'rganish** — bu o'quvchining bilimlarni tayyor holatda qabul qilmasdan, balki ularni tahlil qilish, solishtirish, dalillarni baholash va o'z xulosasini shakllantirish orqali egallash jarayonidir.

Tanqidiy fikrlash – bu inson tafakkurining yuqori bosqichidir. U nafaqat ma'lumotni o'zlashtirishni, balki uni chuqur anglash, mavjud fikr va dalillarga nisbatan tahliliy yondashishni, ularning to'g'riligini tekshirishni ham o'z ichiga oladi. Tanqidiy fikrlovchi shaxs har bir fikrga savol beradi: “Bu dalil qanchalik asosli?”, “Bu ma'lumot qayerdan olingan?”, “Boshqa qarashlar bormi?” Shu tarzda inson tafakkuri yanada faol, ongli va tanlovga tayyor holatga keladi.

Ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlashni shakllantirish o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi an'anaviy munosabatni o'zgartiradi. Endi o'qituvchi bilim manbai emas, balki yo'lboshchi, yo'naltiruvchi rolini bajaradi. O'quvchi esa faol ishtirokchi, tadqiqotchi, izlanish olib boruvchi shaxsga aylanadi. Bunday yondashuv ta'lim jarayonini jonlantiradi, o'quvchilarda mustaqil izlanish, ijodkorlik va tahliliy tafakkur ko'nikmalarini rivojlantiradi.

Tanqidiy fikrlash orqali o'qib-o'rganish jarayonida o'quvchilar:

- Axborotni tahlil qilishni, asosiy va ikkinchi darajali ma'lumotlarni ajrata olishni;
- Dalillarni baholab, ularning ishonchliligini aniqlashni;
- Muammolarga turli nuqtai nazardan qarashni;

- Mustaqil xulosalar chiqarishni va ularni asoslashni o'rganadilar.

Shuningdek, tanqidiy fikrlash o'quvchilarning kommunikativ ko'nikmalarini ham rivojlantiradi. Guruhli muhokamalar, fikr almashish, bahs-munozaralar orqali o'quvchilar o'z fikrlarini dalillar bilan himoya qilishni, boshqalar fikrini tinglashni va tahlil qilishni o'rganadilar.

Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning samarali usullari orasida quyidagilarni sanab o'tish mumkin:

- **Muammoli savollar** – o'quvchini chuqur o'ylashga undaydi;
- **“Aqliy hujum”** (brainstorming) – fikrlar oqimini rag'batlantiradi;
- **Kichik guruhli ishlar** – hamkorlikda tahlil qilish va fikr almashish imkonini beradi;
- **Debatlar va munozaralar** – mantiqiy fikrlash va dalillash qobiliyatini kuchaytiradi;
- **Tahliliy yozma ishlar** – yozma ifoda orqali tafakkurni mustahkamlaydi.

Tanqidiy fikrlash orqali o'qib-o'rganishning afzalliklari ko'p. U nafaqat o'quvchilarning aqliy salohiyatini rivojlantiradi, balki ularni hayotiy vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qila oladigan, mas'uliyatli va ijtimoiy faol shaxs sifatida shakllantiradi. Bunday o'quvchi nafaqat ta'lim jarayonida, balki kundalik hayotda ham o'z fikrini asosli tarzda himoya qila oladi.

Zamonaviy ta'limda tanqidiy fikrlashni rivojlantirish uchun o'qituvchilardan yangicha yondashuv, pedagogik innovatsiyalar va texnologiyalarni qo'llay olish malakasi talab etiladi. Axborot texnologiyalari, interaktiv usullar, masofaviy ta'lim vositalari bu jarayonni yanada samarali tashkil etish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, tanqidiy fikrlash orqali o'qib-o'rganish – bu zamonaviy ta'limning ajralmas qismi bo'lib, u o'quvchilarning tafakkurini chuqurlashtiradi, bilimni faqat yod olish emas, balki anglab, tahlil qilib va amaliyotda qo'llashni o'rgatadi. Shu bois har bir pedagog ta'lim jarayonida tanqidiy fikrlash strategiyalaridan foydalanishi, o'quvchilarni faol, ijodkor va mustaqil shaxs sifatida shakllantirishga intilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Dewey, J. (1933). *How We Think: A Restatement of the Relation of Reflective Thinking to the Educative Process*. Boston: D.C. Heath and Company.
2. Ennis, R. H. (1991). *Critical Thinking: A Streamlined Conception*. *Teaching Philosophy*, 14(1), 5–24.
3. Paul, R., & Elder, L. (2006). *The Miniature Guide to Critical Thinking: Concepts and Tools*. Foundation for Critical Thinking Press.
4. Facione, P. A. (2015). *Critical Thinking: What It Is and Why It Counts*. Insight Assessment.
5. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Harvard University Press.

6. Halpern, D. F. (2014). *Thought and Knowledge: An Introduction to Critical Thinking*. Psychology Press.
7. Fisher, A. (2011). *Critical Thinking: An Introduction*. Cambridge University Press.
8. Lipman, M. (2003). *Thinking in Education*. Cambridge University Press.
9. Hasanboeva, O., Rahimov, B., & Ochilov, M. (2019). *Pedagogika: O'quv qo'llanma*. Toshkent: "Fan va texnologiya" nashriyoti.
10. Yo'ldoshev, J. G., & Hasanboeva, O. (2010). *Pedagogik texnologiyalar asoslari*. Toshkent: "O'zbekiston".
11. Mavlonova, R., & To'rayeva, O. (2020). *Zamonaviy ta'lim texnologiyalari*. Toshkent: "Iqtisod-Moliya" nashriyoti.
12. Azizxodjayeva, N. N. (2006). *Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat*. Toshkent: TDPU.
13. Nosirova, N. (2021). *Tanqidiy fikrlashni rivojlantirishning psixologik asoslari*. Toshkent: TDPU ilmiy jurnali.
14. OECD (2018). *The Future of Education and Skills: Education 2030*. OECD Publishing, Paris.
15. Brookfield, S. (2012). *Teaching for Critical Thinking: Tools and Techniques to Help Students Question Their Assumptions*. Jossey-Bass.